

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗОВНІШНЬОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

©2020 КОЗАК К. Б.

УДК 338.342
JEL: Q13; Q18

Козак К. Б. Державне регулювання економіки як елемент зовнішнього впливу на економічний розвиток агропромислового виробництва

Статтю присвячено дослідженню національних особливостей реалізації потенцій держави у впливі на економічний розвиток суб'єктів агропромислового виробництва. Аналіз здійснено на основі декомпозиції механізму впливу за такими елементами, як об'єкт, суб'єкт, цілі, інструменти. Об'єкт представлено агропромисловим виробництвом у багатоскладності його структури. Суб'єкту компоненту зовнішнього впливу на підприємства системи агропромислового виробництва проаналізовано на основі деталізованої ідентифікації сфер, що не піддаються прямому контролю з боку об'єкта. Результатом декомпозиції стало виділення таких рівнів системного впливу на бізнес-середовище: мезоекономічний, макроекономічний, наднаціональний. Макроекономічний рівень регулювання/управління суб'єктивовано за рівнями влади в системі органів державного управління. Цільову детермінацію розкрито на основі програмних документів різного рівня та сфери застосування. Досліджено інструментальне наповнення діяльності держави, яке представлено сукупністю інструментів прямого впливу (законодавчо-нормативна база, реалізація державних програм та інвестиційних проектів, тарифні обмеження, нетарифні обмеження) та непрямого впливу (грошово-кредитна, фінансова, соціальна політика; фінансова допомога). Визначено роль податкового механізму в регулюванні діяльності агропромислового сектора. Досліджено видатки державного бюджету на підтримку агропромислового комплексу у 2020 р. Розглянуто механізм державних закупівель та інструменти соціальної політики. Приділено увагу лобізму як інституційному феномену, що представляє собою виключення з принципу неможливості прямого впливу з боку окремих суб'єктів структури агропромислового виробництва на прийняття рішень суб'єктами управління макроекономічного рівня. Розглянуто позитивні та негативні риси лобізму. При цьому діалектичну сутність лобізму розкрито в ракурсі взаємовідносин цілей – синхронності та неспівпадіння індивідуальних інтересів мікроекономічного рівня із суспільними потребами макроекономічного рівня. **Ключові слова:** агропромислове виробництво, зовнішнє середовище, державне регулювання економіки, лобізм, макроекономічний рівень управління, підприємство.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-91-96>

Табл.: 1. Бібл.: 11.

Козак Катерина Богданівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та логістики, Одеська національна академія харчових технологій (вул. Канатна, 112, Одеса, 65039, Україна)

E-mail: kozakkate.coach@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8099-6607>

UDC 338.342
JEL: Q13; Q18

Kozak K. B. The State Regulation of the Economy as an Element of External Influence on the Economic Development of Agro-Industrial Production

The article is devoted to the study of national features of realization of the State potentials in influence on economic development of subjects of agro-industrial production. The analysis is based on the decomposition of the mechanism of influence by such elements as object, subject, goals, tools. The object is represented by agro-industrial production in the multi-complexity of its structure. The subjective component of the external influence on the enterprises of the agro-industrial production system is analyzed on the basis of a detailed identification of the spheres that are not amenable to direct control by the object. The result of the decomposition was the selection of the following levels of systemic impact on the business environment: mesoeconomic, macroeconomic, supranational. The macroeconomic level of regulation/management is subjectified to the levels of governance in the system of public administration bodies. Target determination is disclosed on the basis of program documents of various levels and areas of application. The instrumental content of the State activity is studied, which is represented by a set of tools of direct impact (legislative and regulatory framework, implementation of the State programs and investment projects, tariff restrictions, non-tariff restrictions) and indirect impact (monetary, financial, and social policy; financial assistance). The role of the tax mechanism in regulating the activity of the agro-industrial sector is determined. Expenditures of the State budget to support the agro-industrial complex in 2020 have been studied. The mechanism of public procurement and instruments of social policy are considered. Attention is paid to lobbying as an institutional phenomenon, which is an exception to the principle of the impossibility of direct influence by individual actors in the structure of agro-industrial production on decision-making by management entities at the macroeconomic level. The positive and negative features of lobbying are considered. At the same time, the dialectical essence of lobbying is revealed in the perspective of the relationship of goals - the synchronicity and mismatch of individual interests of the microeconomic level with the social needs of the macroeconomic level.

Keywords: agro-industrial production, external environment, the State regulation of economy, lobbying, macroeconomic level of management, enterprise.

Tabl.: 1. Bibl.: 11.

Kozak Kateryna B. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Logistics, Odesa National Academy of Food Technology (112 Kanatna Str., Odesa, 65039, Ukraine)

E-mail: kozakkate.coach@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8099-6607>

Підприємства агропромислового виробництва є елементом ринкового механізму та представляють собою відкриту систему, що реалізує свій потенціал у динамічному зовнішньому середовищі. У зазначених умовах об'єктивною вимогою досягнення цілей різного рівня (від глобальних до локальних) виступає потреба в імплементації та сприйнятті загальних процесів, що відбуваються у сфері бізнесу.

Зовнішнє середовище не є знеособленим, воно суб'єктивується у вигляді елементів зовнішнього впливу, структурних складових загальної системи регулювання економічних процесів, управління ними. Одним із ключових «гравців» у механізмі формування загальних умов протікання бізнес-процесів виступає держава, що реалізує діяльний потенціал через систему владних інституцій з притаманними їм наборами цілей і інструментів. Механізми державного регулювання економіки не є статичними за своєю сутністю, що робить проблему теоретико-методологічного та прикладного аспектів дослідження впливу держави на економічний розвиток агропромислового виробництва актуальною в довгостроковій перспективі.

У числі вчених-економістів, які внесли істотний вклад у становлення загальних методологічних і теоретичних основ державного регулювання економіки, слід відзначити А. Сміта, Ж.-Б. Сея, Дж. М. Кейнса, Р. Лукаса, Г. Мюрдала, В. Ойкена, М. Фрідмена тощо.

Проблематикою розвитку агропромислового виробництва займалися, зокрема, Саблук П. Т., Томілін О. О., Болдирева Л. М., Мазур Г. Ф., Новак І. М., Мельник Л. А.

Дослідженню змісту державного регулювання як елементу агропромислового виробництва з представленням авторських концепцій щодо вдосконалення державної політики стимулювання розвитку АПВ присвячено роботи Науменка А. О., Титаренка Ю. С., Шпортюк Н. А., Алейнікової О. В., Шпака Ю. В., Кідзерського В. В., Анікеєнка В. М., Дегтярьової С. В., Пономаренка С. В., Міщенко Д. А. та інших.

Мета статті – аналіз механізму впливу інституцій державного рівня регулювання економіки на економічний розвиток суб'єктів агропромислового виробництва.

Механізм впливу держави на економічний розвиток підприємств агропромислового виробництва можна декомпонувати за такими елементами, як об'єкт, суб'єкти, цілі, інструменти. У зазначеному механізмі об'єктом виступає агропромислове виробництво в багатоскладності його структури.

Дослідження суб'єктної структури зовнішнього впливу на підприємства системи агропромислового виробництва потребує деталізованої ідентифікації сфер, що не піддаються прямому контролю з боку суб'єкта господарювання. Результатом декомпозиції стало виділення таких рівнів системного впливу на бізнес-середовище: мезоекономічний, макроекономічний, наднаціональний.

Мезоекономічний рівень представлено суб'єктами влади регіонального рівня. Макроекономічний рівень представлено суб'єктною структурою органів державного управління. Значення наднаціонального рівня відчутно змінилося з поглибленням включеності України до глобалізаційних процесів. Трансформується рівень повноважень української держави в процесах регулювання національного агропромислового комплексу: в умовах високої взаємозалежності національних економік владні структури змушені враховувати реакцію інших держав, інтереси яких можуть бути зачеплені, і вимоги впливових міждержавних об'єднань, організацій, недержавних суб'єктів міжнародних економічних відносин, які своїми відповідними діями можуть звести нанівець очікуваний ефект від запроваджених заходів або унеможливити їх реалізацію. Навіть, враховуючи вищезазначені міркування, обґрунтованим є твердження про ключову роль держави як основного суб'єкта, що визначає загальну стратегію руху національної економіки.

Державне регулювання агропромислової сфери виробництва здійснюється системою інституцій, до основних з яких належать: Верховна Рада України – законодавчий орган; Кабінет Міністрів України; Державні та національні служби, Державні та національні агентства; Державні інспекції; Державні адміністрації, комітети, фонди, комісії; місцеві державні адміністрації – виконавчі органи; Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції – органи судової влади.

У структурі державного регулювання економіки суб'єкти перерахованих гілок влади, побудовані за ієрархічним принципом, входять до блоку виконавців господарських інтересів (за класифікацією Булатова О. С.) [1].

Підприємства агропромислового виробництва, як і будь-якої іншої галузі виробництва, не можуть безпосередньо впливати на виконавців господарських інтересів, однак існує механізм опосередкованої участі через реалізацію потенцій носіїв і виразників господарських інтересів. Носії господарських інтересів – це соціальні групи, які специфікуються за рядом ознак: видами діяльності, обсягами доходів, характером мотивації тощо. Вони індивідуально представляють свої переконання та потреби в засобах масової інформації у вигляді звернень до державних установ, що відповідають за економічну та соціальну політику. Виразники господарських інтересів представляють собою об'єднання носіїв господарських інтересів (профспілки, спілки підприємців, політичні партії).

Специфічним інститутом політичної системи, що визначає механізм впливу приватних чи суспільних організацій (груп інтересів) на прийняття рішень макроекономічного (державного) рівня, є лобізм.

Слід зазначити, що термін «лобізм» часто використовується з негативною змістовною конотацією, яка включає фактично купівлю голосів або вигідних політичних рішень. У цьому значенні лобізм інтерпретується як «блат», «протекціонізм», «підкуп» державних чиновників у корисливих цілях. Крайнім виявленням негативного аспекту лобізму виступають незаконний тиск на представників влади за допомогою таких інструментів, як хабарництво, корупція, що формують основу прийняття управлінських рішень в інтересах певних груп чи осіб.

У позитивному значенні лобізм можна охарактеризувати як абсолютно здорове та потрібне для демократичного суспільства явище. Адже лобізм, як система організаційного оформлення, вираження та представництва різноманітних групових інтересів є так само невід'ємною частиною суспільства, як і наявність у суспільстві цих різноманітних груп інтересів, кожна з яких наполегливо прагне повернути до себе увагу владних органів [2, с. 43].

Лобізм займає чільне місце в системі впливу на політичну владу. Діалектичний підхід до його аналізу дозволяє виділити як позитивні, так і негативні риси та наслідки зазначеного явища. На основі роботи Д. Виговського [2, с. 46–47] нами здійснено структурування аспектною багатоманітності рис і наслідків лобізму (табл. 1).

Як і будь-який інший суспільний інститут, лобізм може бути використаний як на благо суспільства, так і для задоволення вузькогрупових інтересів. Усе залежить від соціально-економічного, політично-

го та культурного «фонів», від обставин та контексту, в якому реалізується це явище.

Як зазначають експерти [3], аграрне лобі в Україні є, і зазначене явище характеризується як позитивний момент інституціоналізації інтересів аграрного комплексу. Аграрний рух формувався в міру посилення фіскального тиску на агробізнес, загострення проблем з реєстрацією прав оренди землі сільськогосподарського призначення й інших не вирішених питань. Перемогою аграрного лобі стало виключення із законопроекту № 2173а «Про систему електронного адміністрування ПДВ» положення про відміну з 1 січня 2016 р. пільгового для АПВ спеціального режиму оподаткування ПДВ. Однак перемога була короткотерміною, спрацювали зовнішні фактори тиску з боку МВФ, і з 1 січня 2017 р. платники, які користувалися спеціальним режимом ПДВ, сплачують ПДВ у загальному порядку.

Прикладом негативного впливу лобіювання вузькоіндивідуальних інтересів стало блокування пропозиції щодо обмеження суми спеціальної бюджетної дотації для сільськогосподарських товаровиробників, що отримується «в одні руки». У результаті, за підсумками 2017 р., компанія «Миронівський хлібопродукт» отримала 42% від виділених державних дотацій на сільське господарство, а економічно та соціально значуща ціль підтримки дрібних і середніх фермерів, невеликих виробників унікальної, органічної продукції досягнута не була.

Макроекономічний рівень зовнішнього впливу на суб'єктів агропромислового виробництва включає

Таблиця 1

Аспектна багатоманітність рис і наслідків лобізму

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Конкуренція між лобістами та органами державної влади надає останнім динамічності та гнучкості	Неправовий вплив на владу
Мобілізація суспільної підтримки або опозиція певному рішення чи законопроекту органів державної влади на основі самоорганізації громадянського суспільства	Задоволення іноземних інтересів за рахунок національних
Захист інтересів меншості у специфічній формі політичного плюралізму	Захист і розвиток націоналізму, відомості тощо, посилення крайніх форм задоволення «специфічних інтересів»
Надання додаткових можливостей різноманітним соціальним недержавним структурам-асоціаціям для досягнення їхніх цілей	Загроза розмиття владних устоїв суспільства, перетворення демократичних інститутів на інструмент впливу окремих груп
Активізація політичних процесів	Посилення соціальної несправедливості, збагачення окремих груп чи еліт
Розширення інформаційної бази політичних рішень, що приймаються, за рахунок інформування відповідних державних органів про певні нагальні проблеми	Блокування раціональних управлінських рішень, перешкоджання задоволенню суспільно цінних інтересів
Забезпечення компромісного характеру прийняття рішень на основі взаємного врівноваження та примирення різноманітних інтересів	Зниження стабільності та конструктивізму в державній політиці, часта зміна пріоритетів чи посилення позиції однієї гілки влади за рахунок послаблення іншої

Джерело: складено на основі [2].

широкий спектр інструментів прямого та непрямого регулювання. Базовим елементом впливу на бізнес-середовище виступає механізм формування «правил гри», що реалізується в рамках законодавчої функції Верховної Ради України. Важливе програмно-цільове та прикладне значення має розробка та реалізація державних програм, які формуються за територіальним принципом [4–6] на основі Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України» [7]. Зазначеним законом було визначено:

- ✦ *основні цілі та принципи стимулювання розвитку агропромислового комплексу України:* гарантування продовольчої безпеки та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку; забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості аграрного сектора економіки шляхом розвитку різних форм господарювання; пріоритетний розвиток виробництва та реалізація експортного потенціалу продукції з високою доданою вартістю; раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектора на навколишнє природне середовище;
- ✦ *основні принципи стимулювання розвитку агропромислового комплексу України:* базування на національних інтересах і врахування необхідності інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору; прозорість, адресність, цільове спрямування та ефективність державної підтримки; застосування диференційованого підходу до державної підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу різних за розмірами та формами господарювання; пріоритетний доступ малих сільськогосподарських виробників до державної підтримки; мотивація до раціонального аграрного природокористування;
- ✦ *основні напрями стимулювання розвитку агропромислового комплексу України:* здійснення державних аграрних інтервенцій, фінансова підтримка агропромислового виробництва, створення сприятливих умов для провадження господарської діяльності малих сільськогосподарських виробників та їх розвитку;
- ✦ *пріоритетні галузі розвитку агропромислового комплексу в Україні:* тваринництво, рослинництво, харчова та переробна промисловість, сільськогосподарське машинобудування, логістична інфраструктура та інфраструктура аграрного ринку, біоенергетика, органічне виробництво, відновлення гідромеліорації.

Інструменти непрямого впливу з боку органів державного управління представляють собою класичний набір важелів впливу в рамках грошово-кре-

дитної політики (розмір грошової маси, норма резервування, операції на відкритому ринку цінних паперів, розмір облікової ставки), фінансової політики (податкова система та видатки державного бюджету), соціальної політики.

Система оподаткування є важливим механізмом стимулювання розвитку та значно впливає на економічний стан суб'єктів агропромислового виробництва. Як інструмент державного регулювання економічних і соціальних процесів вона повинна містити компроміс інтересів держави та суб'єктів господарювання, а в умовах сучасної глобалізації економіки – відповідати вимогам міжнародних організацій, повноцінним членом яких прагне стати Україна [8].

За відсутності в держави можливостей застосування всього спектра інструментарію фінансової підтримки вітчизняний податковий механізм у сільському господарстві перетворюється на формування специфічного джерела фінансових ресурсів.

Залежно від розмірів підприємства та напрямку його діяльності аграрні підприємства можуть сплачувати податки за загальною системою оподаткування або бути платниками єдиного податку III чи IV групи. Існує також ряд інших прямих і непрямих податків і зборів, серед яких важливо виділити податок на додану вартість. Хоча тут теж існують нюанси, які стосуються статусу платника цього податку. Згідно з чинним українським законодавством, якщо протягом 12 місяців сукупна виручка підприємства менше 1 млн грн, воно має вибір: бути платником ПДВ чи ні [9].

Стосовно видатків, у державному бюджеті [10] на підтримку АПК-2020 було передбачено видатки на суму 4,2 млрд грн. На підтримку шляхом здешевлення кредитів пропонувалося виділити суму в розмірі 1,2 млрд грн, що відкриє доступ сільськогосподарським виробникам до пільгових кредитів і зменшить їх вартість до 5%. На підтримку галузі тваринництва закладено 1 млрд грн. Держава з метою гарантування виконання взятих на себе зобов'язань продовжуватиме відшкодовувати вартість об'єктів, профінансованих за рахунок залучених банківських кредитів. Модель підтримки передбачає відшкодування вартості племінних (генетичних) ресурсів, тваринницьких об'єктів і надаватиме дотацію за наявні бджолосім'ї. На здешевлення компенсації техніки та обладнання українського виробництва буде виділено 1 млрд грн. На програму розвитку фермерства заплановано 400 млн грн. Зокрема, продовжуватиметься часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданням сільськогосподарських дорадчих послуг, фінансової підтримки сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам, з метою збільшення кількості об'єктів місцевої переробки сільськогосподарської продукції та зростання рівня зайнятості сільського населення. На підтримку галузі садівництва, виноградарства та

хмелярства планується спрямувати 400 млн грн. Продовження часткової компенсації вартості закладення плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, будівництва холодильників та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів, обладнання для висушування фруктів. Також передбачається компенсація вартості насаджень в межах до 90% та об'єктів зі зберігання та переробки – до 30%, розподіл виплат на паритетних засадах один раз на рік, обмеження розміру підтримки – до 50 млн грн одному суб'єкту з урахуванням пов'язаних осіб. У Програмі підтримки з Держбюджету на 2021–2023 рр. пропонується включити такі напрями: агрострахування та переробка сільськогосподарської продукції.

Механізм державних закупівель в Україні було переформатовано, здійснено перехід на електронну систему ProZorro у 2016 р. за сприяння громадської організації «Трансперенсі Інтернешнл Україна». На законодавчому рівні функціонування системи ProZorro, окрім законів «Про публічні закупівлі», «Про здійснення державних закупівель», «Про місцеві державні адміністрації», закріплено також і Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.05.2015 р. № 501-р «Про реалізацію пілотного проекту щодо впровадження процедури електронних закупівель товарів» [11, с. 75].

Пріоритетним напрямком державного регулювання економіки є соціальна політика як внутрішня політика держави з функцією впливу на процеси відтворення робочої сили, підвищення продуктивності праці, освітньо-кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, культурне, духовне життя суспільства.

Інструменти соціальної політики – це різні засоби, дії, механізми, технології, що використовують суб'єкти соціальної політики державного рівня для вирішення соціальних проблем. Інструментальне наповнення соціальної політики включає оподаткування; фінансові трансферти; права або пільги; спеціальні штрафи; надання послуг; нефінансову, але близьку до неї підтримку; заборону або обмеження певних дій; інформацію; встановлення прав; консультації або рекомендації з метою стимулювання певних дій тощо.

ВИСНОВКИ

Механізм впливу держави на економічний розвиток агропромислового виробництва представляє собою складну системну взаємодію та взаємозалежність таких елементів, як об'єкт, суб'єкт, цілі, інструменти. Об'єкт впливу представлено агропромисловим виробництвом в багатоскладності його структури. Макроекономічний рівень регулювання/управління суб'єктивується системою органів державного управління. Цільова детермінація відбувається на основі розробки програмних документів різних рівня та сфери застосування.

Відносини між суб'єктом і об'єктом складаються в багаторівневу систему взаємного впливу. Визначення цілей реалізує принцип динамічності та є похідною від внутрішнього стану об'єкта, який варто оцінювати не відокремлено, а на основі порівняння з найкращими практиками глобального рівня. Принцип системності у формуванні конкурентоспроможності галузі має потенціал формування конфлікту цілей – неспівпадіння індивідуальних інтересів мікроекономічного рівня із суспільними потребами макроекономічного рівня.

Феномен лобіювання представляє собою інституційне виключення щодо принципу неможливості прямого впливу з боку окремих суб'єктів структури агропромислового виробництва на прийняття рішень суб'єктами управління макроекономічного рівня. Лобіюванню притаманні діалектична сутність і варіативність результатів: вплив може бути як позитивним – відстоювання інтересів підприємств національного агропромислового виробництва та галузі в цілому, так і негативним – домінування не галузевих, а вузькоіндивідуальних інтересів «великих гравців», що мають ресурс впливу на владу.

Інструментальне наповнення діяльності держави включає механізми прямого впливу (законодавчо-нормативна база, реалізація державних програм та інвестиційних проектів, тарифні обмеження, нетарифні обмеження) і непрямого впливу (грошово-кредитна, фінансова, соціальна політика; фінансова допомога). ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка : учебник / под ред. доц. А. С. Булатова. М. : БЕК, 1995. 632 с.
2. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Вип. 20. С. 42–48. URL: http://vlp.com.ua/files/09_76.pdf
3. Стоянов С. Аграрное лобби в Украине таки есть! // *Latifundist.com*. 23.07.2015. URL: <https://latifundist.com/blog/read/1076-agrarное-lobbi-v-ukraine-taki-est>
4. Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2016–2020 роки. URL: http://agroprom.zt.gov.ua/images/pdf/proekt_prog.pdf
5. Програма розвитку агропромислового комплексу Хмельницької області на 2017–2021 роки. URL: <https://www.apr.adm-km.gov.ua/Pro-programu-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu-Hmelnitskoi-oblasti-na-2017-2021-roki>
6. Комплексна програма розвитку галузі агропромислового комплексу Княгининівської сільської ради на 2017–2021 роки. URL: http://knyahynynok-rada.gov.ua/page/kompleksna_programa_rozvitku_galuzi_agropromislovogo_kompleksu_knyahininivskoyi_silskoyi_radi_na_20172021_roki-464/
7. Уряд схвалив проект Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України» // Урядовий портал. 18.01.2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249667468>

8. Тулуш Л. Д. Розвиток системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в умовах членства України в СОТ // Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-sistemi-opodatkuвання-silskogospodarskih-tovarovirobnikiv-v-umovah-chlenstva-ukraini-v-sot.html>
9. Онищенко Н. І знову про ПДВ... // Українська аграрна конфедерація. 25.02.2019. URL: <http://agroconf.org/content/i-znovu-pro-pdv>
10. Розглянуто державні програми підтримки агропромислового комплексу 2020 року. URL: <http://koda.gov.ua/news/rozglyanuto-derzhavni-programi-pidtri/>
11. Критенко О. О., Тоцька Т. С. Шляхи вдосконалення системи державних закупівель. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3. С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-3-74-79>

REFERENCES

- Ekonomika* (ed. Bulatov A. S.) [Economics]. Moscow: BEK, 1995.
- “Kompleksna prohrama rozvytku haluzi ahropromyslovoho kompleksu Knyahynivskoi silskoi rady na 2017-2021 roky” [Comprehensive Program for the Development of the Agro-industrial Complex of the Knyahynivka Village Council for 2017-2021.]. <http://knyahynivka-rada.gov.ua/page/kompleksna-programa-rozvytku-galuzi-agropromyslovoho-kompleksu-knyahynivskoyi-silskoyi-radi-na-20172021-roki-464/>
- Krytenko, O. O., and Totska, T. S. “Shliakhy vdoskonalennia systemy derzhavnykh zakupivel” [Ways to Improve the Public Procurement System]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, no. 3 (2019): 74-80. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-3-74-79>
- Onyshchenko, N. “I zнову pro PDV...” [And Again about VAT...]. *Ukrainska ahrarna konfederatsiia*. February 25, 2019. <http://agroconf.org/content/i-znovu-pro-pdv>
- “Prohrama rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Khmelnytskoi oblasti na 2017-2021 roky” [The pro-

gram of development of the agro-industrial complex of Khmelnytsky region for 2017-2021]. <https://www.apr.adm-km.gov.ua/Pro-programu-rozvytku-agropromyslovoho-kompleksu-Hmelnitskoi-oblasti-na-2017-2021-roki>

“Prohrama rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Zhytomyrskoi oblasti na 2016-2020 roky” [The Program of Development of the Agro-industrial Complex of the Zhytomyr Region for 2016-2020]. http://agroprom.zt.gov.ua/images/pdf/proekt_prog.pdf

“Rozhlianuto derzhavni prohramy pidtrymky ahropromyslovoho kompleksu 2020 roku” [ENGLISH_UA State Programs to Support the Agro-industrial Complex in 2020 are Considered]. <http://koda.gov.ua/news/rozglyanuto-derzhavni-programi-pidtri/>

Stoyanov, S. “Agrarnoye lobbi v Ukraine taki yest!” [There Is Still an Agrarian Lobby in Ukraine!]. *Latifundist.com*. July 23, 2015. <https://latifundist.com/blog/read/1076-agrarnoe-lobbi-v-ukraine-taki-est>

Tulush, L. D. “Rozvytok systemy opodatkuвання silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv v umovakh chlenstva Ukrainy v SOT” [Development of the System of Taxation of Agricultural Producers in the Conditions of Ukraine's Membership in the WTO]. *Oblik i finansy APK: bukhgalterskyi portal*. <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-sistemi-opodatkuвання-silskogospodarskih-tovarovirobnikiv-v-umovah-chlenstva-ukraini-v-sot.html>

“Uriad skhvalyv proekt Zakonu Ukrainy «Pro stymulivannia rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy»” [The Government Approved the Draft Law of Ukraine “On Stimulating the Development of the Agro-Industrial Complex of Ukraine”]. *Uriadovyi portal*. January 18, 2017. <https://www.kmu.gov.ua/news/249667468>

Vyhovskyi, D. “Sut lobizmu yak katehorii politychnoi nauky” [The Essence of Lobbying as a Category of Political Science]. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*. 2008. http://vlp.com.ua/files/09_76.pdf